

Eteläpohjalaisten nuorten naisten jatkokoulutukseen liittämää haaveita, toteutumaa ja merkityksiä 1920–1940-luvuilla

Sofia Huhtala & Juhani Tähtinen

Yksilöiden ja yhteiskuntien koulutukseen liittämät odotukset ja mahdollisuudet sekä koulutukselle antamat merkitykset ovat historian kuluessa muuttuneet merkittävästi. Tässä artikkelissa tarkastellaan Etelä-Pohjanmaan suomenkielisellä maaseudulla vuosien 1912 ja 1931 välisenä aikana syntyneiden kahdentoista naisen kansakoulun jälkeisiä jatkokoulutusuria ja heidän niille antamia merkityksiä. Tutkimus on muistitietotutkimusta. Tutkimuksen tulosten mukaan naisilla pidempikestoilla ammatillisilla jatko-opinnoilla ei ollut monellekaan suurta merkitystä. Suurimmalle osalle naisista jatkokoulutus rajoittui kansanopistojen, talouskoulujen ja vastaavien tahojen järjestämiin kursseihin. Naiset kokivat kuitenkin nämä lyhyetkin lisäkoulutukset itselleen merkityksellisiksi. Heidän koulutusvalintoihinsa vaikuttivat lapsuudenkotien sosioekonomiset tekijät, heidän tulevaisuudenodotuksensa, heidän äideiltään saamansa mallit sekä ajan yleiset nais- ja mieskansalaistulkinnat.

Johdanto

Modernin länsimaisen yhteiskunnan viimeisten kahdensadan vuoden historian yksi erityispiirre on ollut muodollisen koulutuksen yhteiskunnallisen merkityksen korostuminen. Tämä koskee myös Suomea. Suomen kohdalla koulutuksen laajentuminen alkoi merkittävämmiin 1800-luvun loppupuolella. Tosin koulutuksen todellinen ekspansio tapahtui Suomessa vasta toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Toki Suomessa oli erilaisia kouluja jo ennen 1800-luvun loppupuolta, mutta kaikkia lapsia koskevaa koulujärjestelmää, jos kirkon kansanopetusta ei oteta huomioon, ei tätä ennen maassamme ollut. Samaan aikaan oppikoulujen opiskelijamäärät lähtivät kasvuun ja eri alojen ammattikoulutuskin alkoi hakea muotoaan. Tyttöjen muodollinen koulutus, joka tähän asti oli ollut hyvin vähäistä, laajeni. Julkisuudessa naisten kasvatus- ja koulutuskysymykset olivat muutenkin vilkkaan keskustelun kohteena 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella niin Suomessa kuin muualla Euroopassa (ks. esim. Rogers 2006, 107; Sulkunen 1989, 80–82; Offen 1998). Tässä tutkimuksessa pyrimme avaamaan naisten koulutuksen kehitystä 1920- ja 1930-luvulla lapsuuttaan ja nuoruuttaan eläneiden maalaistyttöjen näkökulmasta. Kysymme tutkimuksessa mukana olleilta esimerkiksi sitä, millaisia jatkokoulutustoi-veita ja -odotuksia heillä oli kansakoulun jälkeisten jatko-opintojen suhteen sekä millaiseksi heidän

jatkokoulutusuransa todellisuudessa muodostuivat eli menivätkö naiset hakemaan lisäoppia oppikouluista vai ammatillisista oppilaitoksista, ja millaisia merkityksiä he antoivat silloin ja nykyään omalle jatkokouluttautumiselleen? Lisäksi tarkastelemme, mitkä tekijät vaikuttivat heidän jatkokoulutusvalintoihinsa.

Tutkimuksen peruslähtökohta on muistitietotutkimustraditiossa, jossa ollaan kiinnostuneita erityisesti menneen ajan elämän ja tapahtumien kokemusten merkityksistä ihmisille (ks. esim. Ollila 2010; Peltonen 1998; Säntti 2004; Fingerroos & Peltonen 2006). Kasvatuksen ja koulutuksen historian piirissä muistitietoon perustuvaa tutkimusta on tehty jossakin määrin (esim. Kaarninen 1995; Tuomaala 2004; Ruohola 2012), mutta yllättävän vähäiseksi tämän tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen on jäänyt. Tämä on valitettava tilanne, koska tämän kaltainen lähdeaineisto antaa alan tutkimukselle runsaasti uutta tulkitapintaa kasvatuksen ja koulutuksen kysymyksiin (esim. Gardener 2003). Aiemmissä muistitietoa hyödyntävissä tutkimuksissa fokuksessa on ollut esimerkiksi maalaislasten kansakoulukokemukset, kaupunkilaislasten kouluttautuminen tai yhden suvun tyttöjen kouluttautuminen 1900-luvulla. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan puolestaan vuosien 1912 ja 1931 välisenä aikana syntyneiden kahdentoista maalaistytön ja -naisten kansakoulun jälkeistä jatkokoulutusta ja näihin liittyviä valintoja ja kokemuksia. Tutkimus täydentää tältä osin alan historiallista tutkimusta.

Aineisto kerättiin haastattelemalla kahtatoista naista, joista kuusi muisteli jatkokoulutustaan ja näihin liittyviä merkityksiä keväällä 2010 ja loput kuusi alkuvuodesta 2012. Liitteessä 1 esitellään tutkimuksessa mukana olleiden naisten syntymävuodet ja -kunnat, isän ja äidin ammatit sekä sisarusten lukumäärä. Liitetaulukosta ilmenee myös heidän omat ammattinsa ja pääasialliset jatkokoulutuksensa, joihin he ovat elämänsä aikana osallistuneet. Lisäksi taulukossa on ilmoitettu jokaisen osallistujan nimi ja numero, jolla häneen viitataan artikkelissa. Vastaajien henkilöllisyyden peittämiseksi heidän nimensä on muutettu (haastatteluasetelmasta ja tutkimuksen toteutuksesta enemmän ks. Huhtala 2013, 37–44). Suurin osa muistelijoista on maatalojen, lähinnä pienviljelijöiden, tyttäriä. Lisäksi joukossa on kansakoulunopettajan tytär, leipurin tytär ja kaksi kauppiaan tyttäriä. (Ks. liite 1.)

Muistelijoiden ikä vaihtelee 80:sta 100 vuoteen; nuorin haasteltavista on syntynyt vuonna 1931 ja vanhin 1912. Muistelutilanteessa pyrittiin ottamaan huomioon haastateltavien korkea ikä. Osalle oli uutta ja outoa, että tutkija oli kiinnostunut heidän elämäntarinastaan. Eräs haastateltava (Sointu, H 5) totesi haastattelun alussa hämmentyneenä: ”Mistä minä osaasin kertua, oon vain navetan ja tuvan väliä kulukenu”. Haastateltava olikin aluksi vakuutettava siitä, että myös tavallisen kansan tarina on tärkeää kertoa jälkipolville ja että hänen koulutushaaveensa ja -kokemuksensa ovat tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia. Muistelutilanteet olivat vapaamuotoista keskustelua, jota kuitenkin ohjasi tutkimuksen yleinen teemarunko. Näin muistelijan omat muistot saivat mahdollisimman paljon tilaa. Muisteleminen eteni pikemminkin episodimaisesti kuin kronologisesti, mikä ei haitannut tutkimuksen päätavoitteita. Muistettujen asioiden laatu ja määrä vaihteli. Tuloksena oli kuitenkin kattavasti informaatiota haastateltavien jatkokoulutuksesta ja ammatinvalinnasta ja niihin liitetystä merkityksistä. Kuten Säntti (2004, 176, 182) toteaa, emme voi muuta kuin käyttää apuna saatavilla olevia todistusaineiston palasia menneisyydestä. Tutkijan on tehtävä tulkintoja ja etsittävä selityksiä. Muistot luovat kuvaa eletystä elämästä. Ne viittaavat kuitenkin menneisyyteen vain välillisesti eivätkä ole kopio kohteestaan.

Naiskoulutuksen yleisiä lähtökohtia 1900-luvun alkupuolen Suomessa

Koulutuksen yhteiskunnallinen asema ja merkitys alkoi korostua Suomessa 1800-luvun loppupuolella, jolloin eri koulumuotoja kehitettiin ja opiskelijamäärät alkoivat kasvaa. Kehitys koulutusyhteiskunnaksi, jollaiseksi Suomea nykyisin voi kutsua, vei kuitenkin runsaat sata vuotta. Koulutukseen liittyvä muutos merkitsi erityisesti tyttöjen koulutuksen suhteen suurta murrosta. Korppi-Tommola (1984) on nimennyt tämän ajan suomalaisnaisten koulutuksen näkökulmasta ”koulutusmahdollisuuksien monipuolistumisen” (1860-luvulta 1920-luvun loppupuolelle) ja ”muodollisen tasa-arvon” (vuodesta 1926 eteenpäin) aikakaudeksi. Tätä ennen nuorten naisten kasvatusta ja opetusta oli tapahtunut ennen kaikkea kotona. Toki tyttöjä oli jossakin määrin käynyt poikien rinnalla pedagogioissa saamassa alkeisopetusta aina 1600-luvulta lähtien. Osa säätyläistyöistä oli saanut opetusta yksityisopettajilta kotona tai yksityisten ylläpitämissä pensioateissa. 1900-luvun alkupuolella alkoi ilmaantua keski- ja yläluokan tytöille varten pieniä yksityisiä tyttökouluja. Korkeampiin oppilaitoksiin tytöt eivät kuitenkaan päässeet ennen 1800-luvun loppupuolta. Kansakoulujen ja niihin liittyvien opettajaseminaarien perustaminen, yksityisten tyttöoppikoulujen ja kansanopistojen tulon myötä tyttöjenkin koulutus alkoi yleistyä asteittain 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkupuolella. Yliopistoon naiset saivat täyden opinto-oikeuden 1900-luvun alussa. Tähän samaan ajanjaksoon osui tiettyihin naisammattiteihin liittyvän koulutuksen alku ja laajeneminen. (Ks. esim. Wilkama 1938; Korppi-Tommola 1984; Kivinen 1988; Salminen 2002; Heikkinen 1995; Tähtinen 2007.)

1900-luvun alkupuolella suurin osa naisten töistä oli vielä sellaisia, ettei niihin vaadittu erityistä ammatillista koulutusta. Kansan piirissä ei aina oikein ymmärrettykään tällaisen kansakoulun päälle tulevan koulutuksen merkitystä. Myös suomenkielisellä Etelä-Pohjanmaalla, mistä tutkimuksessa mukana olevat nuoret naiset olivat kotoisin, osa vanhemmista epäili tällaisen nuorten lisäkoulutuksen tarkoituksenmukaisuutta vielä 1920- ja 1930-luvuilla (Laitila 2006). Oppikouluissa ja yliopistoissa tyttöjen osuus sen sijaan kasvoi merkittävästi jo 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana. Tämä kasvu johtui ennen kaikkea kaupunkilaisyttöjen ja keskiluokan naisten lisääntyneestä kiinnostuksesta akateemisia opintoja kohtaan. Maaseudulla esimerkiksi oppikoulunkäynti ei ollut vielä 1920- ja 1930-luvuilla kovinkaan yleistä. Oppikoulun käymistä rajoitti jo sekin, että se tuli maaseudun lapsille ja nuorille asumis- ja matkakulujen takia paljon kalliimmaksi kuin kaupunkilaislapsille ja -nuorille. Haastatelluista naisista Hilda (H 2) katsoi ajan oppikoulun olleen selkeästi varakkaampien kotien lasten opinahjo:

Ja melekeen ku ajattelee, niin ne [jotka opiskelivat] oli joko hyvin varakkaiden maanviljelijöiden lapsia tai sitten isällä oli joku muu ammatti, kun niin maanviljelijä, että oli räätäliä ja oli todella niin niitä kauppiaita ja opettajia, opettajaan lapsia, ja tuota, en tiedä todella että kuinka sitte ne rahoitti sen.
(Hilda, H 2.)

Kansanopistot sekä maatalous- ja talouskoulut ja -kurssit palvelivat yleensä maalaisnuorten koulutustarpeita tarkoituksenmukaisemmin kuin akateemiset opinahjut. Ensimmäiset kansanopistot perustettiin Suomeen, myös Etelä-Pohjanmaalle, 1800-luvun lopulla. Vuonna 1908 Suomeen perustettiin jo ensimmäinen kansankorkeakoulu. Kansanopistoissa ja vastaavissa oppilaitoksissa opetus oli käytännönläheisempää kuin oppikouluissa. Tuleville emännille tai maataloustyöntekijöille näissä annettiin muun muassa ruokatavaroiden ja kasvitarhan hoitoon, lastenhoitoon ja yleisen kansalaistaitoon liittyvää opetusta (Nurmela

1982, 135, 145, 147; Levä 2003, 17). Lisäksi niihin menoa helpotti se, että naiset menivät kansanopistoihin vähän vanhempana kuin oppikouluihin. Tällöin kodin ja koulun usein pitkäkin välimatka ei ollut yhtä suuri ongelma kuin nuorempien oppikoulutyttöjen kohdalla. Kansanopistojen sekä maatalous- ja talouskoulujen opetus pyrittiin muutenkin sovittamaan maaseudun rytmiin eli talvikauteen, syyskyltyjen ja kevätkylvöjen välille. (Alanen 1953, 863; Ahonen 2011.)

Naisten jatko-opintien suuntautumista ja pituutta 1900-luvun alkupuolella määrittivät heidän tulevan työalansa, perheiden sosioekonomisen aseman ja perheiden koulutuksen arvostamisen lisäksi hyvin keskeisesti heidän sukupuolensa. Koulutusalat, kuten ammattialatkin, olivat tuolloin vahvasti sukupuolittuneet. Tätä jakoa tukivat sekä työelämän käytännöt että erilaiset käsitykset miehille ja naisille ominaisista kansalaisuuden muodoista. Ajan tulkinnoissa naiset asemoitiin vielä hyvin selkeästi äitiyteen ja emännyyteen, kodin ja kotitalouden piiriin. Myös kodin tai kotitalouden ulkopuolelle töihin menevien naisten odotettiin menevän niin sanotuille naisten aloille. Näiden katsottiin sopivan naisen luonnolle, kutsumukselle ja henkisille ja ruumiillisille valmiuksille ja voimille paremmin kuin miehismät alat. Tällaisia aloja olivat muun muassa hoiva-, kasvatus- ja palvelualan työt. Näin kodin ulkopuolella olevat naiset palvelivat kodin ulkopuolisessa työelämässä yhteiskuntaa ikään kuin yhteiskunnallisen äitiyden roolissa. (Rantalaiho 1994, 21–23, 28; Kaarninen 1995, 194–196, 250; Markkola 2003, 130–135; Tuomaala 2008, 153–155.)

Ajan naisideaalit nojautuivat pitkälti kaupunkilaiskeskiluokan tulkintoihin, jotka eivät kaikilta osin osuneet yhteen maalla asuvien naisten todellisuuden kanssa (Kokko 2004, 12; Ollila 1993, 11–12). Maaseudun naisihanteita määritteli moniulotteisempi naisideologia, johon liittyi keskeisesti muun muassa maanläheisyyden ja työteliäisyyden korostus. Talonemännän odotettiin hoitavan niin lapset, kodin, karjan kuin puutarhankin. Hän valmisti yhtäläillä perheelleen ruokaa, kutoi ja ompeli kuin osallistui tilan raskaisiin ulko- ja pelto-töihin. Kyläyhteisöissä naisten työpanosta arvostettiin varsin korkealle. Tätä maalaisnaisten ”monitaituruutta” välittivät Mikkolan mukaan omalta osaltaan tehokkaasti maaseutujen kotitalousopetus ja -neuvonta. (Mikkola 1997, 7–8; Ollila 1993, 64.) Tässä mielessä juuri kansanopistojen antama lisäopetus antoi eväitä nuorille maalaisnaisille, joiden tulevaisuuden odotukset liittyivät vielä 1920- ja 1930-luvulla hyvin yleisesti maaseutuun, omaan pientilaan ja emännyyteen. (Esim. Kaarninen 1995, 35–37, 246–247; 2001; Jauhainen 2001; Rahikainen 2003.)

Nuorten maalaisnaisten jatkokoulutushaaveet ja niiden toteutuminen

Kun tutkimuksessa mukana olleet naiset olivat lapsia ja nuoria 1920- ja 1930-luvulla, suurin osa suomalaisista sai elantonsa maatalouden piiristä. Maaseudulla elämä oli yleisesti niukkaa ja työnteon täyttämää. Maaseudun nuoret olivat kotitalon näkökulmasta ennen kaikkea tärkeää työvoimaa, joten kansakoulun jälkeistä koulunkäyntiä ei tästäkään syystä katsottu maaseudulla aina hyvästä. Muutenkin nuorten pidempi koulutie merkitsi perheille lisämenoja, joihin monessa vähävaraisessa perheessä ei aina ollut mahdollisuutta, vaikka nuori itse ja hän vanhempansa olisivat sitä muuten halunneet. 1930-luvun talouslaman aikana moni eteläpohjalainenkin oppilaitos kärsi oppilaspulasta, kun perheillä ja nuorilla ei ollut varaa maksaa lukukausimaksuja, vaikka niitä näinä vaikeina vuosina alennettiin monesti oppilaiden saamiseksi. Oppikoulujen ahdinkoa lisäsi esimerkiksi kansallisten oppilasmäärävaatimusten kasvaminen, joten koulujen välinen kilpailu oppilaista saattoi joskus olla hyvinkin ärhäkkää. (Ruismäki 2006, 305.) Esimerkiksi tutkimuksessa mukana ollut Anelma (H 8) muisteli kotiseutunsa yksityisen kotitalouskoulun oppilaiden ”metsästyksen”

olleen näinä vuosina hyvinkin aktiivista. Anelman täti oli koulun aktiivinen tukija, kuten Anelma tätä muisteli:

[– –] Täti hommas sinne oppilaisia, pyörällä kulki Karijoen ja naapuripitäjien tyttöjä kosimas sitte tänne kouluhun, jotta saatihin maksajia. Jotta se oli aika kallis maksu, opettajien palakat piti saada ja se oli oppi kallista siellä.

Tutkimuksessa mukana olevien kertomukset heidän lapsuuden ja nuoruusaikojen elämästään vahvistavat ajan niukkuuden, kovuuden ja työntäyteisen elämän kuvauksia. Naisten kertomusten mukaan heidän perheidensä elämää määritteli paljolti työnteko, johon perheiden tyttäret pienestä pitäen osallistuivat omalla panoksellaan. Perheissä arvostettiin muutenkin käytännöllistä ja maanläheistä elämää. Näin myös useimpien haastateltujen tulevaisuudenodotukset kansakoulun ja sen jatkokurssin käymisen jälkeen liittyivät maaseutuun ja sen tavanomaisiin elinkeinoihin. Kaikki naiset olivat käyneet kansakoulun ja valtaosa myös siihen liittyvät jatkokurssit (ks. liite 1.) Kansakoulujen jatkokurssitkin olivat naisten kertomusten mukaan sukupuolen mukaan eriytyneitä. Tässä suhteessa Etelä-Pohjanmaan jatkokurssit eivät eronneet ajan yleisestä trendistä: tytöille jatkokursseilla tarjottiin lähinnä erilaisia keitto- tai talouskursseja, kun taas pojille opetettiin puutöitä ja vastaavia ajan nais- ja miesideologian mukaisesti (Halila 1950, 234–235; Tuomaala 2008; Jauhiainen 2011.) Tällainen käytännöllinen jatkokurssien opetus varmasti palvelikin ajan maaseudun nuorten työkansalaisten tulevaa elämää ja työtä. Tutkimuksessa mukana olleet naiset kokivat arvostaneensa niitä juuri niiden käytännönläheisyyden vuoksi. Useimmat naisista muistelivat yleensäkin pitäneensä näistä kursseista. Tässä suhteessa heidän muistelunsa poikkeavat esimerkiksi Halilan (1950, 237–238) siitä tulkinnasta, jonka mukaan nuoriso ei kursseja juurikaan arvostanut vaan piti niitä lähinnä ”pakkopullana”. Jatkokurssit toimivat osalle, kuten Lempille (H 12), jopa kimmokkeena lisäopin hakemiseen kansanopistojen kursseilta tai vastaavilta lyhytkursseilta.

Haastateltujen mukaan nuoret naiset eivät heidän aikanaan juurikaan haaveilleet pidemmästä jatkokouluttautumisesta. Osalle tähän oli syynä se, että heidän tulevaisuutensa tilanemäntänä oli piirtynyt jo lapsuudesta alkaen heidän mieliinsä niin syväälle. Toisille elämän realiteetit eivät antaneet muutenkaan sijaa ajatuksille pidemmästä jatkokoulutuksesta:

Ei mulla oo ollu mitää [ammatinvalinta- tai koulutushaaveita] [– –] Mulla meni paras nuoruus siinä ku mä hoidin mun äitiä, se oli sairas. (Aino, H 1.)

Maaseudulla emännän työn vaatimat taidot ja valmiudet opittiin paljolti arjen askareissa ja töissä. Muutenkin naisten muistelmista korostui myös se, ettei lisäkouluttautumisella ollut heidän työnsaannilleen yleisesti kovinkaan suurta merkitystä silloinkaan, kun he hakeutuivat työhön kodin ulkopuolelle. Esimerkiksi kaupanalan työt opittiin yleensä käytännön kautta, koulutodistuksille ei pantu paljon painoa eikä niitä kysytty, kuten Anelma (H 8) muisteli:

Ennen mentihin kauppahan tiskiäpulaaseksi ja siinä käytihin koulut, mitä käytihin, että ei tarvinnu olla, siinä kattottihin, jotta pystyykö olemaan sillä alalla. Että onko rehellinen, vaikuttaa jo paljo todistukses ettei tee mitää pahutta. Mikä on ollu maaseudun elämää silloin ja mieliala. Kyllä siihen olttiin tyytyväisiä mitä oli [– –]. (Anelma, H 8.)

Osalle tytöistä jatkokouluttautuminen oli muutenkin kokonaan vieras ajatus, johon ei innostuttu, vaikka vanhemmat ja opettajat heitä tähän olisivat erikseen kannustaneet. Esi-

merkiksi Maria (H 4) ei ollut lainkaan innostunut ajatuksesta kansankouluopettajaksi opiskeluaan lähtemisestä, vaikka hänen opettajansa häntä tähän kovasti rohkaisi. Myöskään kansakoulunopettajan tytär Hilda (H 2) ei halunnut lähteä Kauhajoen yhteislyseoon, vaikka hänen vanhemmat sisaruksensa jo opiskelivat kyseisessä lyseossa. Hän ei sinne mennyt, vaikka isä yrittikin häntä sinne kovasti puhua. Hän halusi mieluummin emännäksi kuin opintielle. Hän jäikin kansakoulun jälkeen kotitilalle hoitamaan eläimiä ja tekemään muita tilan askareita. Ajan myötä hänen mielensä kuitenkin muuttui, minkä jälkeen hän löysi itsensä Tornion kansakoulunopettajaseminaarista alakansakoulunopettajan opista.

Vaikka suurin osa maaseudun nuorista naisista oli vielä 1920- ja 1930-luvulla vahvasti kiinnittynyt maalaiselämään, oli heidän joukossa myös niitä, jotka halusivat päästä maaseudulta kaupunkielämän piiriin ja kiinni uusiin naisille tarjolla oleviin ammatteihin. Esimerkiksi Eeva (H 12) muisteli haaveilleensa jo hyvin nuorena pääsystä pois maaseudulta ja sen raskaista töistä. Hän muistelikin ihailleensa lapsuudessaan ”valkokaulusammateissa” toimivia naisia. Itse hän haaveili tällöin pankkineidin ammatista, koska nämä ”näyttivät aina niin hienoilta”. Kauppiaan tyttären Eevan lisäksi oppikouluun meni naisista vain talollisen tytär Esteri (H 9). Haastateltujen naisten vähäinen siirtyminen oppikouluun ei 1920- ja 1930-luvulla ollut Suomessa mitenkään poikkeuksellista, esimerkiksi 1930-luvun loppupuolella suomalaisista nuorista vain hieman yli kymmenesosa kävi oppikoulua. Maaseutualueilla, kuten Etelä-Pohjanmaalla, tämä oli vielä paljon harvinaisempaa. Oppikoulunkäynti yleistyi Suomessa merkittävämmän vasta toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. (Ketonen 1977; 1980; Kiuasmaa 1982; Ahonen 2003, 102; Laitila 2006, 259–261; Kaarninen 2011.)

Vaikka vain kaksi kahdestatoista tutkimuksessa mukana olleesta naisesta meni oppikouluun, ei tämä merkinnyt sitä, etteikö heidän joukossaan olisi ollut enemmänkin niitä, jotka olisivat sinne halunneet. Neljä muutakin tyttöä olisi toivonut pääsevänsä oppikouluun, mutta se kaatui joko vanhempien vastustukseen, perheen vähävaraisuuteen tai siihen, että kotitilalla (Elli, H 7) tai perheen muussa pienimuotoisessa elinkeinotoiminnassa (Meeri, H 6) tarvittiin heidän työpanostaan. Ellin (H 7) tilannetta ei auttanut sekään, että hänen vanhempansa olisivat mielellään nähneet tytön lähtevän opintielle, eikä se, että opettaja ja yhteislyseon rehtori kävivät puhumassa tytön kotona kansakoulussa erinomaisesti menestyneen tytön oppikouluun panemisen puolesta. Perheen taloudellinen tilanne ei kuitenkaan antanut tähän mahdollisuutta Ellille eikä myöhemmin hänen sisaruksellensaakaan. Hän kertoi, ettei ollut asiasta katkera vanhemmilleen, koska se ei ollut heidän syytään. Perheessä oli avoin ilmapiiri, joten elämän tosiasiat olivat myös lasten tiedossa. Myös Inkeriltä (H 11) ja Taimilta (H 3) oppikouluun lähtö jäi perheen varojen puutteeseen:

No mä olisin halunnu mennä vaikka oppikouluhun, ku mä olin hyväoppinen ja paras olin kyllä omalla osastollani siinä missä minä olin, mutta katto ku ei ollu varoja. Ei ne pystyny kouluttamahan. Kyllä mä varmasti olisin pystyny, hyvä olin laskemahanki. (Taimi, H 3.)

Joistain kodeista lähetettiin tyttö kuitenkin oppikouluun, vaikka perheen varat eivät siihen olisi riittäneetkään. Esteri (H 9) oli yksi heistä. Hän kävi oppikoulua naapurikunnassa Ilmajoen yhteiskoulussa 1920-luvun loppupuolella. Tämä pani perheen talouden välillä erittäin lujille. Keskikoulun kuluessa hänen opintonsa uhkasivatkin loppua useaan eri otteeseen perheen rahanpuutteeseen. Hän sai kuitenkin keskikoulunsa suoritettua. Muutenkaan vähävaraisuus ei aina ollut ylittämätön este nuorten naisten jatko-opinnoille: esimerkiksi Hilda (H 2) muisteli, että hänellä oli 1930-luvun loppupuolella kansakoulupohjaisessa Tornion kansakouluopettajaseminaarissa useita vähävaraisia opiskelutovereita. Yleisesti kuitenkin

tutkimuksessa mukana olleiden naisten kotitaustoja tarkastellessa voi selvästi havaita sosiaalis-taloudellisen taustan vaikutuksen heidän kouluvalintoihinsa. Mitä varakkaammas-ta perheestä nainen oli, ja mitä korkeampi hänen isänsä koulutus ja ammattiasema oli, sitä enemmän hän todennäköisesti opiskeli. Enemmän jatkokoulutusta hankkineet työt olivat kansakoulunopettajan, kauppiaan, suurtalallisen ja leipurimestarin perheen tyttäriä, kun taas pienviljelijöiden lasten jatkokoulutus loppui lyhyeen (ks. liite 1).

Kansanopistokurssit ja ammatilliset kurssit pääosassa naisten jatkokoulutuksessa

Kansanopistoista muodostui kansakoulujen ja niiden jatkokurssien ohella tärkeä jatkokou-lutuspaikka maaseudun nuorisolle, niin naisille kuin miehillekin. Näin oli myös Etelä-Poh-janmaalla 1920- ja 1930-luvulla, kuten esimerkiksi Anelma (H 8) tätä oman asuinalueensa nuorten naisten kohdalla muisteli:

Aika samanlainen oli varmaan monen [ikätoverin] reitti? Opistoon.. Ja nai-misiin menttiin? (haastattelija) Joo, se oli pääasia ja se, että osaa kotona jo-taki teherä... Kaikki tavallisia maatalon emäntiä ollu, jotka on ollu silloin kurssiilla. (Anelma, H8.)

Haastatelluista naisista puolet, eli kuusi, kävi juuri kansanopistoissa hakemassa lisäoppia. Inkeri (H 11) ja Maria (H 4) eivät käyneet kansanopistoa, vaan he hakivat ompeluoppia eri-laisilta kursseilta, joita naisille oli heidän kotipaikkakunnallaan tarjolla: Inkeri vuoden kes-täneeltä kurssilta naiskotiteollisuuskoulussa ja Maria (H 4) Suomen koneliikkeen kuukau-den kestäneeltä konekudontakurssilta. Paikkakunnalta toiselle kiertävän kotiteollisuuskou-lun tavoite oli peruskäsityötaitojen opettamisessa. Nuorille naisille opetettiin siellä neulo-mista ja käsitöitä, joista Inkerikin oli erityisen kiinnostunut. Myöhemmin hän hankki pien-tilan emäntänä lisäansioita ompelemalla. Maria (H 4) puolestaan haki kansakoulun ja sen jatkokurssien jälkeen lisäoppia uudenaikaisen kudontakoneen käyttöön. Kudontakonetta oli helpompi käyttää kotona kuin tilaa vieviä kangaspuita.

Kansanopistoihin naiset hakeutuivat tavallisesti vähän varttuneemmalla iällä, yleensä noin 20-vuotiaina. Esimerkiksi Anelma (H 8) meni kansanopistoon vasta 23-vuotiaana (ks. Liite 1). Kansakoulun ja sen jatkokurssien sekä jatko-opintojen väliin jääneet vuodet kului-vat naisilta yleisesti kotitilalla töitä tehden. Tässäkin suhteessa tutkimuksessa mukana olleet naiset noudattivat yleistä trendiä: suurin osa 1920- ja 1930-luvulla kansanopistoissa opiskelleista oli 18–20-vuotiaita (Ahonen 2011).

Aikakauden kansan- ja kotitalousopistot sekä maamieskoulut olivat jakautuneet selkeäs-ti sukupuolen mukaan naisten ja miesten opinahjoiksi (Välimäki 2006, 335, 341–345; Aho-nen 2011, 430–454). Näin tutkimuksessa mukana olleet naisetkin olivat saaneet opistoissa lisäoppia erityisesti naisille, ja varsinkin tilanemännille, kuuluviin tehtäviin, kuten käsitöi-hin, kotitalouden hoitoon ja yleisemmin maatalouteen liittyviin naisten tehtäviin. Lisäksi koulutukseen oli sisällytynyt tietty määrä yleissivistäviä ja kansalaistaitoon liittyviä aineita. Kansanopistojen tavoitteena oli käytännöllisen opin ohessa nostaa juuri oppilaidensa yleis-tä sivistystasoa ja vahvistaa heidän moraaliaan isänmaallisessa ja kristillisessä hengessä. Sekä miehille että naisille opetettiin yhteiskuntaoppia, uskontoa, historiaa, äidinkieltä ja kirjallisuutta, luonnontietoa, maantietoa, kotieläinoppia, laskentaa, laulua, terveysoppia ja voimistelua. Kristillisissä opistoissa, kuten Kauhajoella, painotettiin uskontoa ja kirkkohis-toriaa ja järjestettiin seuroja, raamattupiirejä ja pyhäkoulua. Lisäksi opistoissa pyrittiin

antamaan siveellisiä matkaeväitä elämänvaellusta varten ja vaalimaan terveitä elämäntapoja. (Ahonen 2011; Välimäki 2006.)

Opisto-opinnot eivät valmistaneet mihinkään tiettyyn ammattiin, vaan niiden jälkeen palattiin kotiin maatilalan askareiden pariin (Välimäki 2006, 344). Muistelijat arvostivat kansanopisto-opetuksen, kuten kansakoulun jatkokurssienkin, käytännöllisyyttä (esim. Lempi H 10; Anelma H 8). Anelma (H 8), jolle maatilalan emännöisyys muodostui kutsumukseksi jo nuorena, piti kansanopistokurssin käytännöllisyydestä ja katsoi opetuksen tukeneen kotitalon töistä suoriutumista. Teoreettisemmasta opetuksesta hän ei olisi piitannut: ”Pääasia, että osaa kotona jotaki teherä”, kuten hän ytimekkäästi kiteytti elämänfilosofiansa.

Kansanopistojen lisäksi nuorille naisille tarjosivat lisäoppia eri kunnissa kiertävät lyhytkestoiset kurssit, joita järjestivät ennen kaikkea erilaiset kotiseutuyhdistykset tai vastaavat toimijat. Näihin naisten oli helpompi osallistua tilan töiden ohessa kuin pidempiin kansanopistojen tarjoamiin kursseihin, lisäksi nämä olivat näitä halvempiäkin. Anelma (H 8) osallistui kansakoulun jälkeen noin 15-vuotiaana tällaiselle kotiseudullaan järjestettävälle kudontakurssille:

Mutta sua ei harmittanu, ku et jatkanut kouluja? (haastattelija) Mua ei harmittanu, minä en olis millää menny oppikouluhun. Kaikilla sitte kurssiilla olin, kutomakurssiilla tuolla Turjankyläs yhden talven se oli naisjaoston, kuka sen ny sitte järjestikää. Siellä oli kudonnanopettaja sitte ja jotta näitä kirkonkylälääsiä mun ikääsiä oli siellä sitte. Vietihin kangaspuut ja kaikki sinne [– –]. (Anelma, H 8.)

Myöhemmin, 23-vuotiaana, Anelma kävi vielä yhden lukukauden Tuusulan kansanopistossa.

Lisäkoulutusta ammatin vuoksi

Oppikouluun tutkimuksessa mukana olleista naisista meni vain kaksi. Toinen heistä (Esteri, H 9) lopetti opintonsa keskikouluun, toinen (Eeva, H 2) suoritti myös lukion ja kirjoitti aikanaan ylioppilaaksi. Molemmat jatkoivat opintojaan tämän jälkeenkin.

Esteri lähti 26-vuotiaana perheensä ja ystäviensä yllätykseksi sairaanhoitajaoppiin. Hän ei halunnut naimattomana jäädä veljensä talouteen. Hän opiskeli Turussa valtion sairaanhoito-opistossa. Perusopintovaihe talvisodan kynnyksellä kesti kuusi kuukautta. Tämän ajan nuoret opiskelijanaiset asuivat yhteismajoituksessa, jossa kuri oli kansanopistojen lailla tiukkaa, sääntöjä tuli noudattaa tarkoin. Myös tulevien sairaanhoitajien pukeutumista ja ulkonäköä valvottiin: oli tarkkaan määrätty, minkä näköinen hoitajan piti olla. Puolen vuoden opintojen jälkeen Esteri ja muut eteläpohjalaiset sairaanhoitajaopiskelijat matkasivat Seinäjoelle oppiakseen sairaalassa käytännön työhön jokaisella osastolla. Sairaanhoitajaksi Esteri valmistui vuonna 1938. Hän toimi sota-aikana sairaanhoitajana sotasairaalassa, sodan jälkeen Esteri erikoistui laboratorionhoitajaksi. Hän oli saanut tähän kipinän jo Seinäjoen sairaalassa. Erikoistumisopinnot hän suoritti Seinäjoella.

Ylioppilaaksi kirjoittanut Eeva, jota luonnontieteet olivat kiinnostaneet jo kansa- ja oppikoulussa, meni lukion jälkeen Helsinkiin opiskelemaan lääketieteen alikutkintoa eli niin sanottua medikofiilitutkintoa, tähtäimessään hammaslääkäriin ammatti. Tätä päätöstä helpotti se, että Eevalla oli kaksi geologiaa yliopistossa opiskelevaa vanhempaa veljeä. Medikofiilitutkintoon kuului kemian, fysiikan, eläintieteen sekä kasvitieteen opintoja. Lisäksi suoritettiin kielikoe joko saksasta, ranskasta tai englannista. Toinen maailmansota kuitenkin keskeytti Eevan opinnot. Sotien aikana hän toimi lottana ja tapasi tulevan mie-

hensä. Pariskunta meni naimisiin, ja sodan jälkeen Eeva jäi kotiin hoitamaan perhettään. Näin yliopisto-opinnot jäivät hänen kohdallaan peruskurssiin.

Myös Hildan (H 2) ja Ainon (H 1) työ edellytti pidempiaikaista opiskelua. Hilda, joka nuorempana ei ollut halunnut lähteä oppikouluun eikä muutenkaan opiskella kansakoulun jälkeen, hakeutui Tornion kansankouluopettajaseminaariin, koska siellä oli mahdollista hankkia opettajapätevyys kansakoulupohjalta. Seminaarissa oli haluttu säilyttää tämä mahdollisuus, jotta mahdollisimman moni potentiaalinen opettaja olisi päässyt toivomalleen uralle (Paksuniemi 2009, 67–68). Hildan opinnot alkoivat ennen toista maailmansotaa. Hän muisteli haastattelussa tarkasti viikon kestäneitä pääsykokeita, joissa 300 hakijan joukkoa karsittiin joka päivä. Hän oli 35 valitun joukossa. Haastavaksi Hilda koki myös itse opinnot, kun oli kansakoulupohjalta pysyttävä keskikoulun käyneiden vauhdissa. Opinnot alkoivat puoli vuotta kestäväällä koeoppilaskäytännöllä, jonka aikana oppilaan oli osoitettava hyvää käytöstä ja menestyttävä hyvin opinnoissaan päästäkseen jatkamaan varsinaisena oppilana. Valmistumisprosentti oli kuitenkin hyvin korkea. Hildan, kuten muidenkin seminaarin oppilaiden, opinnot keskeytyivät saksalaisten sotilaiden tuloon 1941. Opettajaseminaarista tuli saksalainen sotasairaala. (Paksuniemi 2009, 76.) Hilda toimi sodan aikana lot-tana ja palasi sen jälkeen muiden tavoin seminaariin. Normaalisti kaksi vuotta kestänyt seminaari venyi nelivuotiseksi.

Meeri (H 6) puolestaan hankki työnsä edellyttämää lisäkoulutusta työn ohessa. Hän oli koulun jälkeen mennyt toimistoapulaiseksi. Myöhemmin hänet valittiin kuntansa sosiaali-tarkkaajan virkaan. Sosiaalitarkkaajille (nykyinen nimitys sosiaalityöntekijä) rääätälöidyn pätevyitysmiskoulutuksen Meeri sai Tuusulan kunnallisopistossa. Kurssin suorittaminen työn ohessa kesti tavanomaiset kaksi vuotta. Hän osallistui myöhemminkin työurallaan opistolla järjestettyihin ammatillisiin kursseihin. Myös Lempi (H 10) sai lisäkoulutusta työnantajansa, kunnalliskodin, hoitajakurssien kautta. Hän teki elämäntyönsä hoitoalalla hoitaen vanhuksia 34 vuotta.

Koulutuksen merkitys naisille: uusia kokemuksia, ammattitaitoa ja irtiottoa maaseudun arjesta

Vaikka tutkimuksessa mukana olleiden naisten kansakoulun jälkeinen jatko-opiskelu oli jäänyt yleisesti ottaen aika vähäiseksi, oli näillä lyhyilläkin opintojaksoilla ollut heille yllät-tävän suuri merkitys elämässä. Muissakin tutkimuksissa on saatu tämän sukupolven koulu-kokemuksista samansuuntaisia tuloksia (esim. Kauppila 2002). Naisten jatko-opiskelun pituus ei juurikaan vaikuttanut siihen, miten tärkeiksi he opintonsa arvioivat. Lyhyempienkin kurssien koettiin rikastuttaneen omaa kokemusmaailmaa siinä määrin, että ne muistetti-in tarkasti ja niitä ajateltiin lämmöllä vielä vuosikymmeniä myöhemminkin. Tätä merki-tyksenantoa selittänee paljolti se, että naisten jatko-opinnot liittyivät suoraan heidän työ-hönsä emäntänä tai pidemmän koulutuksen kyseessä ollessa heidän työhönsä:

Joka tapaukses ne kaikki opit sieltä [opisto-opinnoista], mitä ei ollu vielä ko-tona oppinu niin ne oli hyvä lisä, jotta kyllähän kotonaki pakostaki oppi, oli kaikkia käytännön juttuja jo pääs, mitä äiti vaati. Mutta justihin nuo kaikki vaatteiden [– –], villavaatteiden pesu oli oikein tärkeä juttu ja kaikki ne la-jittelut, konehet rupes tulemaan [– –], samoin ku ruokapuolelta kaikki opit. (Lempi, H 10.)

Sitä paitsi lyhyt kurssi, esimerkiksi keittokurssi, saattoi avata nuorelle naiselle työpaikan oven oman tilan ulkopuolellakin. Tätä korosti esimerkiksi Anelma (H 8). Muutenkaan koulutuksen vähäisyys ei naisten nuoruudessa eikä myöhemminkään heidän elämässään ollut vielä niin rajoittava tekijä kuin nykyään. Aktiivinen nuori nainen saattoi luoda itselleen hyvinkin laaja-alaisen toimintakentän omassa elinympäristössään, vaikkei hänellä koulun antamaa sivistys- ja kulttuuripääomaa niin paljon ollutkaan. Elli (H 7) on tästä hyvä esimerkki. Hänen oma koulutuksensa rajoittui kansakouluun ja sen jatkokursseihin. Pientilan emännyyden ohessa hän toimi elämänsä eri vaiheissa hyvinkin aktiivisesti ja laajasti paikkakuntansa seurakunnan eri työntehtävissä sekä palkattuna että vapaaehtoistyöntekijänä. Hän oli pitänyt paikkakunnallaan muun muassa pyhäkoulua, toiminut lähetyssihteerinä, tiedottajana ja kirkkokuorolaisena. Hän oli ollut jäsenenä myös seurakuntansa kirkkovaltuustossa ja neuvostossa. Tämän kaiken lisäksi hän oli toiminut myös Kristiinankaupungin koulun emäntänä. Yleensäkin naiset, myös pientalojen emännät, näkivät ympäristön arvostaneen emäntien työpanosta ja heidän käytännön taitojaan, riippumatta lainkaan siitä, kuinka paljon heillä oli koulutusta.

Käytännöllisen opin lisäksi jatkokoulutukseen osallistuminen tarjosi nuorille naisille kaivattua vaihtelua jokapäiväisiin rutiineihin. Jatkokoulutusaika oli merkinnyt monelle naiselle nuorena paljon: matka opiskelupaikkakunnalle, uudet elinolosuhteet ja ihmiset tarjosivat jotain uutta ja jännittävää. Lisäksi osa naisista korosti sitä, että kurssin käyminen oli antanut aikanaan uusien kokemusten ja oppien lisäksi itsevarmuutta, mikä oli monelle itseäistymisvaiheessa elävälle nuorelle naiselle ollut monessakin mielessä tärkeää.

Entäs koulun merkitys itsenäistymisen kannalta? Ku sanoit, että pääsit vähä kotoa pois Ilmajoelle [opistoon]? (haastattelija) Kyllä, oikein paljon se aikuistutti. Omillani vähän [––]. (Lempi, H 10.)

Koulu oli hyvä lisä, se oli niinku loma se koulu. Koulu oli lomaa meikälääselle. Ku kotia meni, niin sitte piti alakaa tekemään kaikkia töitä ja lujaa. Menä lypsymyylle vuorollansa ja [––]. (Anelma, H 8.)

Kahdelle naiselle (Esteri H 9, Lempi H 10) koulutus oli alusta lähtien yksi keskeisimmistä välineistä irrottautua maaseudusta ja luoda itsenäisempi elämä. Sekä Esteri että Lempi ymmärsivät jo nuorena koulutuksen merkityksen tässä mielessä. Erityisesti Lempi korosti muistelutilanteessa sitä, kuinka koulutus ja työ apuhoitajana, ja tästä saatu palkka, olivat olleet erittäin merkittäviä itsenäisen elämän mahdollistajia. Hänen takanaan olikin pitkä työrupeama apuhoitajana, josta hän ei jälkepäinkään olisi halunnut vaihtaa päivääkään pois. Muutenkin naiset muistelivat omaa nuoruuttaan ja elämäänsä tyytyväisin mielin. Naimisiinmeno, perheen perustaminen ja toimeentulon turvaaminen esimerkiksi omalla pientilalla olivat olleet luonnollisia valintoja, jotka seurasivat toisiaan. Muita mahdollisuuksia kaikki naiset eivät välttämättä olleet osanneet edes kaivata.

Naisten jatkokoulutusvalintojen määrittäjät

Sekä koulutus että ammatit olivat 1900-luvun alkupuolella vahvasti sukupuolittuneet. Jakoa miesten ja naisten aloihin tukivat sekä työelämän käytänteet että ajan mies- ja naitulkinnat. Naisen paikaksi määrittyi koti, hänen tehtäväkseen äitiys ja emännöisyys. Kodin tai kotitalouden ulkopuolelle töihin menevät suuntautuivat usein hoiva-, kasvatus- ja palvelualoille, joiden katsottiin sopivan naisen luonnolle ja kutsumukselle. Nämä odotukset ja ideologiat määrittivät pitkälti naisten työ- ja koulutusvalintoja, vaikka ne vaihtelivat luon-

Eteläpohjalaisten nuorten naisten jatkokoulutukseen liittämää haaveita, toteutumaa ja merkityksiä 1920–1940-luvuilla

nollisesti jonkin verran yhteiskuntaluokan ja elämäntilanteen mukaan. (Rantalaiho 1994, 21–23, 28; Kaarninen 1995, 194–196, 250; Markkola 2003, 130–135; Tuomaala 2008, 153–155.)

Maaseudulla vallinnut naisideaali erosi jossakin määrin keskiluokan naisihanteista: maaseudulla arvostettiin tässä suhteessa jälkimmäiseen tulkintaan liittyen vahvemmin muun muassa naisten käytännöllisyyttä ja työteliäisyyttä. Maalla naisten oli kyettävä hoitamaan paitsi lapset myös koti, karja, puutarha kuin tarpeen tullen miestenkin työt. Maalaisnaisten odotettiin olevan siis varsinaisia ”monitaitureita”, mitä ajan kotitalousopetus ja -neuvonta omalta osaltaan pyrki edistämään ja vahvistamaan. (Mikkola 1997, 7–8; Ollila 1993, 64.) Kotitalousoppi alettiin tässä kontekstissa nähdä jokaiselle tytölle tarpeellisena yleissivistyksenä, jota painotettiin sekä kansakouluissa että näiden jatkokursseilla ja naisten ammatikouluissa. (Kaarninen 1995, 35–37, 246–247; 2001; Jauhiainen 2001; Rahikainen 2003.)

Kuvat: Eteläpohjalaisia naisia kansallispuvuissa kudontakurssin päättäjäsissä (ylh.) ja kunnalliskodin hoitajina (alh.). Haastateltavien yksityiskokoelmat.

Tutkimuksessa mukana olleiden naisten kansakoulun jälkeinen koulutus, kuten myös heidän elämänsä aikana tekemät työtehtävät, olivat täysin ajan keskiluokkaisten ja maaseudun naisihanteiden mukaisia. Pidemminkin koulutuksen itselleen hankkineiden alat liittyivät hoiva-, opetus- ja sosiaalialan ammatteihin: Hilda (H2) koulutti itsensä kansakoulunopettajaksi, Esteri (H 9) sairaanhoitajaksi, Aino (H 1) meni puolestaan 1950-luvun lopussa kodinhoitajakouluun ja Meeri (H 6) työskenteli sosiaalialalla kouluttaen itseään työn ohessa monilla alansa ammattikursseilla.

Vallitsevan naisideologian lisäksi tutkimuksessa mukana olleiden naisten koulutus- ja ammattivalintoihin vaikutti myös vanhempien, erityisesti äidin, esikuva. Isää ja tämän ammattia saatettiin kyllä ihaillla, mutta ammattihaaveet liittyivät äidin antamiin malleihin ja osaamisperintöön. Äidin käsityötaidot saivat Marian (H 4) ja Soinnun (H 5) näkemään itsensä käsityöntaitajina ja ohjasivat heitä hankkimaan juuri tämän alan koulutusta. Myös Elli (H 7) kertoi ihailleensa äitiään, joka oli toimittaja. Hän auttoi äitiään lapsena ja nuorena oikolukemalla tämän kirjoituksia, joita julkaistiin muun muassa *Vaasa*-lehdessä. Hän haaveili lapsena tekevänsä samaa työtä kuin äitinsä. Oppikouluun ei kuitenkaan ollut varaa, ja elämä vei perheenemännyyteen ja muihin töihin. Kirjoittaminen oli kuitenkin Ellille elämänmittainen rakas harrastus, ja hän säilytti kiinnostuksensa Suomen ja maailman tapahtumiin. Myös Hilda (H 2) imi lapsuudessaan ja nuoruudessaan inspiraatiota äidiltään, joka oli hyvä taloudenhoitaja. Hilda haaveili nuorena laitoskeittiön emännän ammatista. Sattuma kuitenkin puuttui peliin: toinen tyttö sai harjoittelupaikan sairaalan keittiössä ja Hildan olisi pitänyt odottaa vuosi omaa vuoroaan. Tämän jälkeen hän päättikin seurata isänsä rohkaisevana tämän jalanjalkia kansakoulunopettajaseminaariin. Myöhemmin Hildan haave päästä opettajaksi omaan lapsuudenaikaiseen kyläkouluunsa toteutui muutaman mutkan jälkeen. Maanviljelijöiden lapsista suurin osa päätyi aikuisiällä maanviljelijöiksi tai maatalon emänniksi. Tässä suhteessa naisten koulutus- ja ammattivalinnoissa näkyy voimakasta jatkuvuutta yli sukupolvien.

Naisten koulutusurien muotoutumiseen vaikuttivat yleisten naisideaalien ja äitien antaman esikuvan lisäksi tyttöjen kotien sosioekonomiset tekijät. Mitä varakkaammasta perheestä nainen oli tai mitä korkeampi perheen isän oma koulutus- ja ammattistatus oli, sitä enemmän naisille kertyi nuoruusvuosina erilaisia jatko-opintoja. Jatkokoulutettuja tyttöjä ja poikia oli niissä haastateltujen perheissä, joiden isä oli ammatiltaan kansakoulunopettaja, kauppias, tilallinen tai leipurimestari, kun taas muiden isät olivat lähinnä pientilallisia. Tässä suhteessa tutkimuksessa mukana olleiden naisten tilanne oli pitkälti yhteneväinen muiden heidän ikäpolvensa nuorten naisten kanssa 1920–1940-luvuilla. Monen eteläpohjalaisen nuoren naisen jatko-opinnot jäivät sikseen perheen varattomuuden takia. Tältä osin seuraavien sukupolvien suhteen asia oli jo toinen yhteiskunnan ja perheiden taloudellisen tilanteen kohentumisen ja koulutuksen merkityksen lisääntymisen myötä.

Myös sattuma vaikutti joidenkin naisten jatkokoulu- ja ammatinvalintoihin. Esimerkiksi Hildan (H 2) päätös lähteä kansakouluopettajaseminaariin sai kimmokkeen siitä, että toinen nuori sai hän havittelemansa harjoittelupaikan sairaalan keittiöstä. Vastaavasti Esteri (H 9) näki sattumalla olleen suuri merkitys hänen päätöksensä lähteä 26-vuotiaana sairaanhoitopiiriin. Siihen oli antanut kipinän yksi keskustelu erään terveydenhoitajan kanssa, jolla oli takanaan pidempi sairaanhoitajakoulutus. Ilman tätä keskustelua ja kannustusta hän ei kerptomansa mukaan varmaankaan olisi tullut lähteneeksi opintoihin.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksessa mukana olleiden naisten nuoruuden koulutushaaveiden voi todeta olleen melko vähäisiä ja hyvin vahvasti heidän elämänsä reunaehtoihin sidottuja. Toki monella heistä oli lapsuudessa ja nuoruudessa ollut ainakin jossakin vaiheessa ajatus oppikouluun menosta. Kahta naista lukuun ottamatta aiheet kariutuivat ennen kaikkea per-

heen taloudellisen tilanteen vuoksi. Suurimmalla osalla naisista myös kansakoulun jälkeinen jatkokoulutus oli rajoittunut kansanopistoon tai talouskouluun. Muutamat heistä olivat opiskelleet vähän pidemmälle hankkiakseen ammattinsa edellyttämiä ammattikvalifikaatioita. Jatko-opintojen pituudesta riippumatta naiset olivat kokeneet ne tärkeiksi monestakin syystä, niin että niitä muisteltiin hyvällä vielä kymmenien vuosien jälkeen. Naisten jatkokoulutautumisen keskeiset taustatekijät liittyivät selkeästi heidän lapsuudenkotiensa taloudelliseen tilanteeseen, heidän tulevaisuudenodotuksiinsa ja ajan yleisiin naistulkintoihin. Lisäksi tässä suhteessa olivat äideiltä saadut esikuvat ja vaikutteet olleet hyvin tärkeitä. Myöhemmin tämä äiti–tytär -yhteys on heikentynyt selkeästi naisten koulutuksen lisääntyttä ja laajennuttua (ks. esim. Ruohola 2012), vaikka vielä 2010-luvullakin koulutusalat ovat Suomessa jakaantuneet erittäin selkeästi naisten ja miesten aloihin.

Lähteet

Muisteluaineisto

Kahdentoista suomenkielisen eteläpohjalaisen naisen (syntyneet 1912–1931) muisteluaineisto (ks. tarkemmin liite 1), haastattelut tehtiin syksyllä 2010 ja keväällä 2012.

Kirjallisuus

Ahonen, Kirsi 2011. Aikuiset opintiellä – Vapaan sivistystyön oppilaitokset ja ammatilliset kurssit. Teoksessa Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), Valistus ja koulunpenkki – Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Toimituksia 1266:2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 420–454.

Ahonen, Sirkka 2003. Yhteinen koulu. Tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Tampere: Vastapaino.

Alanen, Aulis J. 1953. Ilmajoki vuoden 1809 jälkeen. Vaasa: Ilmajoen Maamiesseura.

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006. Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.), Muistitietotutkimus – Metodologisia kysymyksiä. Tietolipas-sarja 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–24.

Gardner Philip 2003. Oral History in education: Teacher’s memory and teachers’ history. *History of Education* 32 (2), 175–188.

Halila, Aimo 1950. Suomen kansakoululaitoksen historia, neljäs osa. Oppivelvollisuuskoulun alkuvaiheet (1921–1939). Porvoo–Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Heikkinen, Anja 1995. Lähtökohtia ammattikasvatuksen kulttuuriseen tarkasteluun. Esi-merkkinä suomalaisen ammattikasvatuksen muotoutuminen käsityön ja teollisuuden alalla 1840–1940. *Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 442*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Huhtala, Sofia 2013. Eteläpohjalaisten naisten kokemuksia koulunkäynnin ja koulutuksen merkityksestä 1920–1940 -luvulla – Nuoruuden koulutus- ja ammatinvalintahaaveet, mahdollisuudet ja valinnat. *Julkaisematon pro gradu -tutkielma*. Turun yliopisto.

- Jauhiainen, Annukka 2001. Kansakoulun jatkuoluokilta käytännöllisiin ammatteihin. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), *Ammattia oppimassa*. Vantaa: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 92–119.
- Jauhiainen, Annukka 2011. Työläis- ja maalaisnuorison pidentyvä koulutie. Teoksessa Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki – Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1266:2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 111–119.
- Kaarninen, Mervi 1995. Nykyajan tytöt – Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. *Bibliotheca historica* 5. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kaarninen, Mervi 2001. Ammattia vai perhettä varten – Tyttöjen ammattikoulutus 1920–1930-luvulla. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), *Ammattia oppimassa*. Vantaa: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 120–143.
- Kaarninen, Mervi 2011. Oppikoulu yhteiskunnan rakentajana. Teoksessa Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), *Valistus ja koulunpenkki – Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1266:2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 405–429.
- Karisto, Antti, Takala Pentti & Haapola, Ilkka 1988. Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka : suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Kauppila, Juha 2002. Sukupolvet, koulutus ja oppiminen. Tulkintoja koulutuksen merkityksestä elämäntulon rakentajana. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 78.
- Ketonen, Liisa 1977. Suomen tyttöoppikoulut autonomian aikakaudella. Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 53.
- Ketonen, Liisa 1980. Suomen tyttöoppikoulut itsenäisyyden aikana peruskoulujärjestelmään siirtymiseen asti. Helsingin yliopiston Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 85.
- Kivinen, Osmo 1988. Koulutuksen järjestelmäkehitys. Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Turun yliopiston julkaisusarja C 67. Turku: Turun yliopisto.
- Kiuasmaa, Kyösti 1982. Oppikoulu 1880–1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun. Oulu: Pohjoinen.
- Kokko, Marja 2004. Kansakoulunopettajat ja yhteiskunnan kutsu. Teoksessa Harjula, Liisa & Hyvönen, Marja-Liisa (toim.), *Harvinaisesta moninaiseksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston museo, 10–25.
- Korppi-Tommola, Aura 1984. Naisten kasvatuksen ja koulututkimus. Teoksessa Päivi Setälä et al, *Naiskuvista todellisuuteen*. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Helsinki: Gaudeamus, 136–151.
- Laitila, Tuomo 2006. Eteläpohjalaiset kansakouluuuden toteuttajina. Teoksessa Salokangas, Raimo (toim.), *Etelä-Pohjanmaan historia VII – 1910-luvulta 1960-luvulle*. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan liitto, 203–289.
- Levä, Kimmo 2003. Yhteislyseon vuodet 1928–1975. Teoksessa Kleemola, Jussi, Kuusinen, Merja, Levä, Kimmo, Nieminen, Taru, Ruismäki, Liisa. & Saarikoski, Heikki (toim.), *Lakkia ja elämää varten*. Kauhajoen yhteislyseo 1928 – Kauhajoen lukio 2003. Jyväskylä: Kauhajoen lukio, 14–33.
- Markkola, Pirjo 2003. Moninainen maalaisnuoriso. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Marjo (toim.), *Nuoruuden vuosisata – suomalaisen nuorison historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909 ja Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Nuorisotutkimusseura, 129–160.
- Mikkola, Pirjo 1997. Aitanpolku ja emäntä – maaseudun naiset Suomen historiassa. *Koti (Kotitalouden ammatti- ja järjestölehti)* 11, 7– 8.

- Nurmela, Heikki 1982. Kauhajoen koululaitos 1882–1982. Kauhajoki: Kauhajoen kaupunki.
- Offen, Karen 2000. *European Feminisms 1700 – 1950. A Political History*. Stanford: Stanford University Press.
- Ollila Anne 1993. Suomen kotien päivä valkenee... : Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. *Historiallisia tutkimuksia* 173. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Ollila, Anne 2010. Kirjoituksia kulttuurista, sukupuolesta ja historiasta. *Historiallinen arkisto* 132. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paksuniemi, Merja 2009. Tornion alakansakoulunopettajaseminaarin opettajakuva lukuvuosina 1921–1945 rajautuen oppilasvalintoihin, oppikirjoihin ja oheistoimintaan. *Acta Universitatis Lapponiensis* 161. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Peltonen, Ulla-Maija 1998. Muistitieto. Teoksessa Apo, Satu & Kinnunen, Eeva-Liisa (toim.), *Perinteentutkimuksen terminologia 1998-2001* [www-lähde.] <<http://www.helsinki.fi/folkloristiikka/opiskelu/terminologia.htm>>(Luettu 24.5.2014).
- Rahikainen, Marjatta 2003. Nuorena työhön – Lasten ja nuorten työnteko 1900–1970. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.), *Nuoruuden vuosisata – suomalaisen nuorison historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909 ja Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Nuorisotutkimusseura, 161–186.
- Rantalaiho, Liisa 1994. Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Anneli, Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.), *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Rogers, R. 2006. Learning to be good girls and women. Teoksessa Simonton, Deborah (toim.), *The Routledge history of women in Europe since 1700*. Abingdon: Routledge, 93–133.
- Ruismäki, Liisa 2006. ”Pitää perustaa yhteiskoulu” – Oppikoulu opintieksi. Teoksessa Salokangas, Raimo (toim.), *Etelä-Pohjanmaan historia VII – 1910-luvulta 1960-luvulle*. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan liitto, 291–334.
- Ruohola, Sirpa 2012. Äidiltä tyttärelle. Koulutuskulttuurisia siirtymiä neljässä sukupolvenssa. *Annales Universitatis Turkuensis sarja C* 342. Turku: Turun yliopisto.
- Salminen, Jari 2002. Alamainen sivistysprojekti, tasa-arvo ja edistys. Suomen yksityisten oppikoulujen rakenteellinen kehitys 1872–1920. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 237.
- Sulkunen, Irma 1989. Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Helsinki: Hanki ja jää.
- Säntti, Janne 2004. Muistin ja menneisyyden välisestä suhteesta. Teoksessa Löfström, Jan, Rantala, Jukka & Salminen, Jari (toim.), *Esseitä historiallis-yhteiskunnallisesta kasvatuksesta*. Helsingin yliopiston Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen Tutkimuksia 2, 169–186.
- Tuomaala, Saara 2004. Työätätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoitaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. *Bibliotheca Historica* 89. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tuomaala, Saara 2008. Työteläiksi, miehiksi ja naisiksi – mutta miten? Jatko-opetus 1900-luvun jakautuneessa Suomessa. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.), *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 148–174.

- Tuomaala, Saara 2011. Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta. Teoksessa Heikkinen, Anja & Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.), Valistus ja koulunpenkki – Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Toimituksia 1266:2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 95–110.
- Tähtinen, Juhani 2007. Modernia koulutusyhteiskuntaa kohti – suomalaisen kansanopetuksen ja koululaitoksen kehitysjuonteita autonomian ajalta. Teoksessa Tähtinen, Juhani Skinnari Simo (toim.), Kasvatus- ja koulukysymys Suomessa vuosisatojen saatossa. Kasvatustieteen tutkimuksia 29. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 101–148.
- Välimäki, Hannu 2006. Etelä-Pohjanmaan suomenkieliset kansanopistot 1918–1965. Teoksessa Salokangas, Raimo (toim.), Etelä-Pohjanmaan historia VII – 1910-luvulta 1960-luvulle. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan liitto, 335–346.
- Wilkama, Sisko 1938. Naissivistyksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840–1880-luvulla. Pedagogis-aatehistoriallinen tutkimus. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuksessa mukana olleiden naisten perhetausta, oma koulutus ja ammatti.

<i>Henkilö 1</i>	<i>Syntymävuosi (SV)</i>	<i>Syntymäkunta (SK)</i>	<i>Isän ammatti (IA)</i>	<i>Äidin ammatti (ÄÄ)</i>	
<i>”Aino”</i>	1930	Kurikka	maanviljelijä	maatalon emäntä	10 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit, Kauhajoen evankelinen kansanopisto, Loimaan kodinhoitajakoulu (1959–1960)</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>kodinhoitaja, pientilan emäntä, kotiäiti</i>	
<i>Henkilö 2</i>	SV	SK	IA	ÄÄ	
<i>”Hilda”</i>	1918	Teuva	kansakoulunopettaja	kotirouva, käsityönopettaja	4 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit, Lapuan kansanopisto, Tornion kansa-koulunopettajaseminaari (1939–1945)</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>kansakoulunopettaja</i>	
<i>Henkilö 3</i>	SV	SK	IA	ÄÄ	
<i>”Taimi”</i>	1912	Kauhajoki	pienviljelijä	maatalon emäntä	10 sisarusta

Eteläpohjalaisten nuorten naisten jatkokoulutukseen liittämiä haaveita, toteutumaa ja merkityksiä 1920–1940-luvuilla

<i>oma koulutus: kiertokoulu, kansakoulu, jatkokurssit</i>				<i>oma ammatti: pientilan emäntä</i>	
Henkilö 4 ”Maria”	<i>SV</i> 1922	<i>SK</i> Kauhajoki	<i>IA</i> pienviljelijä	<i>ÄÄ</i> ompelija, maatalon emäntä	3 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit, Suomen Koneliikkeen konekudonta-kurssi</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>ompelija, pientilan emäntä</i>	
Henkilö 5 ”Sointu”	<i>SV</i> 1920	<i>SK</i> Kurikka	<i>IA</i> maanviljelijä	<i>ÄÄ</i> maatalon emäntä	7 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kiertokoulu, kansakoulu, jatkokurssit, Kauhajoen evankelinen kansanopisto (1939–1940)</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>pientilan emäntä</i>	
Henkilö 6 ”Meeri”	<i>SV</i> 1925	<i>SK</i> Kauhajoki	<i>IA</i> leipurimestari	<i>ÄÄ</i> kotiäiti, myös myyjänä leipomossa	9 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit, Tuusulan kansanopisto (1968)</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>toimistoapulainen, sosiaalitarkkaaja ja –työntekijä</i>	
Henkilö 7 ”Elli”	<i>SV</i> 1921	<i>SK</i> Kauhajoki	<i>IA</i> seppä, maanviljelijä	<i>ÄÄ</i> kirjailija/toimittaja	5 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>maatalon emäntä,</i>	

				<i>seurakunnan lähetys- sihteeri/työntekijä, kansakoulun keittäjä/emäntä</i>	
Henkilö 8 ”Anelma”	<i>SV</i> 1920	<i>SK</i> Kauhajoki	<i>IA</i> sahalla töissä, sikatilallinen	<i>ÄÄ</i> maatalon emäntä	9 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>Kansakoulu, jatkokurssit, ompelukurssi, Ilmajoen kansanopisto (1943–1944)</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>maatalon emäntä</i>	
Henkilö 9 ”Esteri”	<i>SV</i> 1912	<i>SK</i> Kauhajoki	<i>IA</i> maanviljelijä	<i>ÄÄ</i> maatalon emäntä	7 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kiertokoulu, kansakoulu, Ilmajoen yhteiskoulu (keskikoulu-tutkinto), Turun sairaanhoito-opisto (1938)</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>sairaanhoitaja, laboratorionhoitaja</i>	
Henkilö 10 ”Lempi”	<i>SV</i> 1931	<i>SK</i> Kauhajoki	<i>IA</i> maanviljelijä	<i>ÄÄ</i> maatalon emäntä	11 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit, Ilmajoen kansanopisto (1950– 1951), kunnalliskodin hoitajakurssit</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>kunnalliskodin hoitoapulainen</i>	
Henkilö 11 ”Inkeri”	<i>SV</i> 1928	<i>SK</i> Teuva	<i>IA</i> kauppias, pientilallinen	<i>ÄÄ</i> emäntä	9 sisarusta
<i>oma koulutus:</i> <i>kansakoulu, jatkokurssit, kiertävä naiskotiteollisuuskoulu</i>				<i>oma ammatti:</i> <i>Sairaalan askarteluohjaaja, sahayrityksen emäntä</i>	

Eteläpohjalaisten nuorten naisten jatkokoulutukseen liittämiä haaveita, toteutumaa ja merkityksiä 1920–1940-luvuilla

<p>Henkilö 12 "Eeva"</p>	<p>SV 1919</p>	<p>SV Kortes- järvi (Lapua)</p>	<p>IA kauppias</p>	<p>ÄÄ kauppiaan rouva, kaupassa töissä</p>	<p>6 sisarusta (4 isän 1. avio- liitosta)</p>
<p>oma koulutus: Kansakoulu, Lapuan oppikoulu (ylioppilas), opiskellut Helsingin matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa lääketieteen alikutkintoa (medikofilitutkinto, 1939)</p>				<p>oma ammatti: kotirouva</p>	

Sofia Huhtala on kasvatustieteiden maisteri ja toimii erityisopettajana Turussa.

Juhani Tähtinen työskentelee erikoistutkijana Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksella.